

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE –
SUBKOMISE PRO NÁBOŽENSKOU SVOBODU

NÁBOŽENSKÁ SVOBODA JAKO DOBRO PRO VŠECHNY

KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ

**NÁBOŽENSKÁ SVOBODA
JAKO DOBRO PRO VŠECHNY**

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE –
SUBKOMISE PRO NÁBOŽENSKOU SVOBODU

NÁBOŽENSKÁ SVOBODA JAKO DOBRO PRO VŠECHNY

Teologický přístup k aktuálním výzvám

Překlad a úvodní studie
Ctirad Václav Pospíšil a Veronika Řeháková

KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Katolická církev. Commissio Theologica Internationalis
[Libertà religiosa per il bene di tutti. Česky]

Náboženská svoboda jako dobro pro všechny : teologický přístup k aktuálním výzvám / Mezinárodní teologická komise - Subkomise pro náboženskou svobodu ; překlad a úvodní studie Ctírad Václav Pospíšil a Veronika Řeháková. – V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2021. – 1 online zdroj. – (Dokumenty)

Přeloženo z italského originálu s přihlédnutím ke španělskému a francouzskému překladu. – Obsahuje bibliografické odkazy

ISBN 978-80-7566-230-9 (online ; pdf)

* 342.731 * 27-662:3 * 2-67 * 272-1/-9 * 272-1 * 27-283/-285 * (093) * (0.072) * (048.8)

– Katolická církev. Commissio Theologica Internationalis. Libertà religiosa per il bene di tutti

– Katolická církev. Vatikánský koncil (2. : 1965-1965). Dignitatis humanae

– 2019

– 1965

– svoboda vyznání – křesťanské pojetí

– křesťanství a společnost

– stát a církev

– učení katolické církve – 20.-21. století

– katolická teologie – 20.-21. století

– církevní dokumenty – 20.-21. století

– dokumenty

– komentovaná vydání

– studie

27-1/-2 - Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

Recenzovali: Prof. Tomáš Machula, Prof. Martin Weis

© Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2018

Czech edition © Karmelitánské nakladatelství, s. r. o., Praha, 2021

ISBN 978-80-7566-230-9 (PDF)

ISBN 978-80-7566-231-6 (EPUB)

ISBN 978-80-7566-232-3 (MOBI)

OBSAH

ÚVODNÍ STUDIE

Ctirad Václav Pospíšil – Veronika Řeháková
Pravá náboženská svoboda jako forma ustavičného
obrácení / 9

1. Náboženská svoboda jako trvale aktuální
téma i nikdy nekončící úkol / 12

2. Svoboda člověka nachází svůj
nejhlubší základ v Bohu / 16

3. Kvalita vnitřní náboženské svobody stojí a padá
s ustavičným proměňováním vlastní mysli / 19

4. Náboženská svoboda a okolní společnost / 20

5. Poklad skrytý v poli – na způsob závěru / 26

6. Epilog: český překlad a aplikovaná terminologie / 28

Summary: Genuine Religious Freedom as a Form
of the Unceasing Conversion. An Reflection on the
Document of ITC about Religious Freedom / 32

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE –
SUBKOMISE PRO NÁBOŽENSKOU SVOBODU
NÁBOŽENSKÁ SVOBODA JAKO DOBRO
PRO VŠECHNY / 35

Předběžná poznámka / 35

1. Teologický pohled na současný kontext / 37

2. Perspektivy *Dignitatis humanae* tenkrát a dnes / 47
 Před II. vatikánským koncilem / 47
 Hlavní body Dignitatis humanae / 50
 Náboženská svoboda po II. vatikánském koncilu / 54
 Práh novosti? / 59
3. Právo osoby na náboženskou svobodu / 61
 Debata o teoretických východiscích / 62
 Důstojnost lidské osoby a pravda o ní / 63
 Osobní bytí v lidské existenci / 67
 Zprostředkování svědomí / 70
4. Právo komunity na náboženskou svobodu / 73
 Sociální rozměr lidské osoby / 73
 Subsidiarita a ustavující rodinné vyprávění / 76
 Náboženské praktiky a konkrétní lidství / 77
 Integrální výchova a včleňování do komunity / 80
 Hodnota zprostředkujících těles a státu / 83
 Stát, síť a komunity na bázi přesvědčení / 85
5. Stát a náboženská svoboda / 87
 Křesťanství a důstojnost státu / 87
 *„Monofyzitistická“ úchylka v oblasti vztahu
 mezi náboženstvím a státem* / 93
 „Liberální“ redukce náboženské svobody / 95
 Dvojnáčnost morálně neutrálního státu / 97
6. Přínos náboženské svobody ke společenskému
soužití a k sociálnímu smíru / 101
 Náboženská svoboda kvůli dobru všech / 101
 Spolubytí má povahu dobra / 101

<i>Správné rozlišování v oblasti náboženské svobody</i>	104
<i>Rozsah náboženské svobody</i>	106
7. Náboženská svoboda v poslání církve	108
<i>Svobodné svědectví o Boží lásce</i>	108
<i>Církev hlásá náboženskou svobodu pro všechny</i>	109
<i>Mezináboženský dialog jako cesta míru</i>	111
<i>Odvaha odhalovat a odmítat násilí ve jménu Božím</i>	113
Závěr	117

PRAVÁ NÁBOŽENSKÁ SVOBODA JAKO FORMA USTAVIČNÉHO OBRÁCENÍ

(*K dokumentu MTK o náboženské svobodě*)

Text dokumentu Mezinárodní teologické komise (dále MTK) *Náboženská svoboda jako dobro pro všechny. Teologický přístup k aktuálním výzvám* (dále NSDV)¹ odsouhlasený danou komisí v roce 2018 a schválený prefektem Kongregace pro nauku víry dne 21. března 2019,² který je na vatikánském webu k dispozici v italské, francouzské a španělské jazykové podobě,³ by byl bez českého tlumočení v naší zemi opravdu srozumitelný jen nepatrnému počtu odborníků. Jestliže rok po vzniku dokumentu není na vatikánských webových stránkách k dispozici anglická verze, můžeme z toho vyvodit, že příslušná subkomise v uvedeném jazyce text nevytvářela. Nepráve snadná práce na překladu tedy rozhodně není zbytečně investovanou energií, navíc představuje službu komunikaci

1 Jednou z úloh překladatele by mělo být navrhnout českou zkratku pro označení dotyčného dokumentu.

2 Při uvádění data vzniku dokumentů MTK se často setkáváme s kolísáním mezi rokem schválení dotyčnou komisí a dnem aprobace ze strany prefekta Kongregace pro nauku víry. Ten, kdo zná statuta MTK, se nevyhnutelně musí přiklonit k datu aprobace, protože zmíněný právní akt patří k procesu vzniku tohoto druhu textů. Bez zmíněného schválení by dokument nemohl být uveřejněn a neměl by žádný právní statut. Srov. SVATÝ JAN PAVEL II., *Tredécim anni*, motu proprio obsahující schválení definitivních statut MTK ze dne 6. srpna 1982, in C. V. POSPÍŠIL – E. KRUMPOLC (eds.), *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969–2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 2017, s. 15–18. Viz také provizorní statuta z roku 1969, podepsaná tehdejšími prefektem Kongregace pro nauku víry, kardinálem FRANJO ŠEPEREM 12. července 1969, český překlad – tamtéž, s. 13–14.

3 Srov. www.vatican.va – datum konzultace 21. března 2020.

v rámci univerzální i místní církve, což lze hodnotit také jako příspěvek k prohloubení synodálního rozměru naší křesťanské a církevní existence.⁴ Uvážíme-li navíc, že prefekt Kongregace pro nauku víry obdržel pozitivní vyjádření osobně od papeže Františka,⁵ což ukazuje na osobní iniciativu Svatého otce v dané věci, pak to jenom umocňuje důvod, proč dokument překládat a pozorně číst.

Posledně konstatované lze vztáhnout rovněž na každého, kdo se bude nyní zpřístupněným poselstvím MTK hlouběji zabývat. Jelikož téma náboženské svobody se netýká pouze katolických křesťanů, doufáme, že dokument osloví i naše mnohdy opravdu velmi blízké a drahé ekumenické přátele, ba dokonce i některé vyznavače mimokřesťanských náboženství, kteří jsou otevřeni upřímnému mezináboženskému dialogu. V otázce náboženské svobody jsme totiž v naší společnosti, v rámci Evropské unie i v celosvětovém kontextu takřkajíc společně na jedné lodi. Český překlad dokumentu by mohl zaujmout též některé politiky, a to zejména těch stran, které mají ve štítu obhajobu lidských práv, svobody svědomí a křesťanských hodnot.

Při překladu jsme vycházeli primárně z italské verze, zároveň jsme přihlíželi i ke španělskému a francouzskému znění. Tlumočení je jistě důležitý krok k usnadnění recepce poselství MTK, nicméně je třeba přidat ještě krok druhý. Tematicky i formulačně ne právě snadný text totiž vyžaduje, aby byl

4 Srov. MTK, *Synodalita v životě a poslání církve*, z roku 2018 – český překlad zmíněného dokumentu vyjde souběžně s tlumočením elaborátu MTK, který nyní prezentujeme a rozebíráme, v Karmelitánském nakladatelství, pod záštitou ČBK jako elektronická kniha. Všem zmíněným organizacím je třeba vyslovit poděkování, neboť bez jejich podpory by české verze dokumentů nemohly spatřit světlo světa.

5 Srov. NSDV, Předběžná poznámka.

náležitě uveden do situace, v níž jeho potenciální český čtenář žije, o což se pokoušíme v nyní předkládané studii. Jakmile má čtenář k dispozici pokud možno srozumitelnou českou verzi dokumentu, určitě mu ke zpracování poselství MTK pomůže teologická lektura, kterou nalezne právě v této úvodní studii. Ačkoliv by to mělo být všeobecně známo, je povinností znovu a znovu připomínat, že dokumenty MTK nemají autoritu magisteria, ale pouze autoritu odbornou, přičemž je zajištěno, že jejich obsah není v rozporu s učením církve, a proto s nimi bez sebemenších problémů můžeme diskutovat a také některé věci v nich podrobovat kritice.

V prvním bodu se zaměříme na aktualitu tématu nejen z hlediska země, kde náboženská svoboda neexistuje, ale i pro nás samotné. Ve druhém oddílu důrazně připomeneme, že nejhlubším základem naší svobody je Bůh, s čímž těsně souvisí také to, jaký obraz Boha v srdci nosíme. Na třetím pomyslném kroku podtrhneme, že náboženská svoboda je primárně postoj jednotlivce, který je spjat s vnitřní obnovou mysli a také osobním nasazením i odvahou. Následná část této studie pojedná o kolektivním a sociálním rozměru náboženské svobody, což je pro nyní předkládaný dokument dominantní tematické zaměření. To, co na společné cestě odhalíme, souhrnně připomeneme v celkovém závěru. Do epilogu zařadíme technické informace, týkající se našich postupů při vytváření českého překladu, a zároveň navrhneme určitou opravu terminologie.

1. NÁBOŽENSKÁ SVOBODA JAKO TRVALE AKTUÁLNÍ TÉMA I NIKDY NEKONČÍCÍ ÚKOL

V naší současné situaci by leckomu mohl dokument MTK na dané téma připadat jako ne zcela aktuální záležitost, neboť mnohým se zdá, že v České republice prostě máme náboženskou svobodu a že tato základní lidská svoboda je zabezpečena jednou provždy. Vcelku očekávaným pokračováním předešlého souvětí je konstatování, že pravý opak je pravdou, o čemž se každý čtenář dokumentu velmi snadno přesvědčí sám na základě argumentů, které MTK předkládá.

V první řadě je třeba důrazně připomenout, že náboženská svoboda v mnoha současných státech fakticky neexistuje, byť bývá halasně proklamována v ústavách, protože její dodržování je na hony vzdáleno liteře a hlavně duchu zákonů. To by mělo zajímat nás všechny přinejmenším ze dvou důvodů.

Ten první je velmi snadno pochopitelný, protože vychází z principu, podle něhož svoboda toho druhého je i mou svobodou, zatímco nesvoboda druhého ohrožuje moji svobodu. Je-li pošlapávána svoboda kohokoli, pak to přinejmenším potenciálně ohrožuje i mou svobodu. Přeji svobodu těm druhým a respektuji ji proto, abych já sám mohl být svoboděn. V našich dějinách jsme si na to sami sáhli v podobě rudého „ráje na zemi“, v němž se sami jeho lídři stávali prvními vězni v pomyslné „zlaté kleci“ systému teroru a hrůzy. Jakmile se nedbá na lidská práva jednotlivce nebo určité skupiny, znamená to ohrožení lidských práv všech ostatních. Příkladem může být především zpočátku nelidsky prováděný odsun německých spoluobčanů po skon-

čení světové války, což však bylo nevyhnutelným předznamenáním pádu do nesvobody všech, kdo v této zemi zůstali.

Druhý důvod je historický, protože v dlouhých desetiletích rudé totality byla naše náboženská svoboda jen mrtvou literou, od níž se realita každodenního života na hony lišila. V oněch dobách jsme byli opravdu vděční za každé zastání takřikajíc zvenku, za každou podporu, za každou pravdivou informaci o tom, jak to u nás tehdy doopravdy vypadalo. Mnozí si vzpomenu, jak hluboce na nás působily texty typu deklarace II. vatikánského koncilu *Dignitatis humanae – právo osoby a skupin na společenskou a občanskou svobodu ve sféře náboženství*⁶ nebo později například dokument MTK o lidské důstojnosti a lidských právech z roku 1984.⁷

Když je řeč o skutečně převratné deklaraci II. vatikánského koncilu věnované náboženské svobodě, sluší se připomenout kardinála Josefa Berana, velmi blahé paměti, který při zasedání koncilu dne 20. září 1965 pronesl úchvatný proslov, v němž se vyslovil velmi kriticky mimo jiné také k potlačování svobody svědomí osob i našeho národa v těžkých dobách rekatolizace po roce 1620. Tím dal jasně najevo, že náboženská svoboda je hodnota prvořadá a že jí nesmí být nadřazeny momentální konfesní zájmy, které bývají bohužel často zneužívány coby „posvěcující“ pláštík ne zcela kalých politických záměrů mocných tohoto světa.⁸

6 Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 563–574.

7 Srov. MTK, *Důstojnost a práva lidské osoby – Missio Ecclesiae*, 1984, český překlad in C. V. POSPÍŠIL – E. KRUMPOLC, s. 246–266.

8 KARDINÁL JOSEF BERAN, *Svoboda svědomí*, proslov na II. vatikánském koncilu ze dne 20. září 1965, český překlad in CTIRAD V. POSPÍŠIL (ed.), *II. vatikánský koncil očima Jana XXIII. a Pavla VI.*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2013, s. 220–221. Když hovoříme o tomto

Jestliže se dnes v naší zemi těšíme poměrně značné náboženské svobodě, pak za to dlužíme mnoha lidem, kteří se pro toto bez nadsázky úchvatné dobro nasazovali jak u nás doma, což nebyvalo bez velkých rizik, tak v zahraničí. Není sebemenší nadsázkou, když řekneme, že dnešní stav lidských práv a náboženské svobody v Čechách a na Moravě rozhodně není samozřejmostí a že za tím stojí odvaha a leckdy i značné osobní utrpení mnoha lidí. To však znamená, že náboženská svoboda, kterou dnes požíváme, v sobě tají dluh úcty jednak k těm, kdo ji probojovali, jednak vůči těm, kteří v dané záležitosti dnes potřebují stejnou pomoc, jaké se nám tenkrát dostávalo zvenku.

Naše společnost by si měla stále velmi živě uvědomovat, že právě rok 1989 a následující osvobození od totality přinesly spolu s lidskými a občanskými právy také reálnou náboženskou svobodu, protože obě záležitosti jsou naprosto neoddělitelné. Z uvedeného důvodu by každý občan této země měl mít stále na vědomí, že úroveň náboženské svobody jeho spoluobčanů je zároveň indikátorem stavu občanských a lidských práv v naší zemi. Opět se tudíž vrací princip, podle něhož svoboda toho druhého je i mou svobodou, zatímco jeho nesvoboda je zase potenciálně i mou nesvobodou. Na druhou stranu platí, že křesťan nesmí svou vlastní náboženskou svobodu oddělovat od svobody vyznavačů ostatních náboženství, ba ani od svobody být bez vyznání, případně být ateistou. Současně nesmíme vnímat vlastní náboženskou svobodu odtrženě od

průlomovém projevu, je povinností připomenout otce Alexandra Heidle-
ra, který byl jakožto pracovník Rádia Svobodná Evropa přítomen na všech
jednáních II. vatikánského koncilu a který také koncipoval slavný pro-
slov kardinála Berana o svobodě svědomí. Při jeho sepisování v Mnicho-
vě s Alexandrem Heidlerem spolupracoval Karel Fořt. Srov. VOJTĚCH NO-
VOTNÝ, „Hus, klerikalismus a katolictví: kontroverze z roku 1946,“ *Studia
theologica* 17, 2015, 4, s. 239–257, zde s. 256. Autorství kardinála Berana
spočívalo v pověření dotyčných osob a v souhlasu s obsahem řeči.

lidských a občanských práv v naší zemi, o něž se proto musíme starat a pečlivě na ně dbát.⁹

Předchozí úvahy nás vedou k důležitému rozlišení, protože náboženská svoboda má dvě základní tvářnosti. Tu první shledáváme v srdci konkrétního věřícího, případně spravedlivého člověka. Vnitřní svobodu a náboženskou svobodu povýtce může mít i člověk, který žije v situaci mnoha omezení a hrozeb, vyžaduje to však značnou odvahu. Druhou tvářností náboženské svobody je vztahová a právní situace společnosti, v níž žijeme. Kvalita posledně zmíněné polohy náboženské svobody bytostně vyplývá z kvality té náboženské svobody, kterou máme ve vlastním srdci. Je zřejmé, že nynější dokument MTK tematizuje přednostně druhou tvářnost náboženské svobody, zatímco o té první se sice zmiňuje, nicméně podle našeho soudu by ono rozlišení mělo být v textu vyjádřeno poněkud jasněji a důrazněji.

9 V době komunistické totality byli řeholníci a duchovní, zejména ti v takzvané podzemní církvi, již svou vlastní existencí nenásilnými bojovníky nejenom za náboženskou svobodu, ale zároveň také za svobody občanské, což činilo víru i církve ve společnosti velmi sympatickými i pro nevěřící. Možná jsme si to v oné době dostatečně neuvědomovali, což se projevilo v letech, která následovala po roce 1989, protože pak už samotná naše existence tak samozřejmě s ochranou občanských a lidských práv pro celou společnost nesouvisela. Není tedy divu, že sympatie společnosti vůči církvi a duchovenstvu postupně stále více chladly. V dobách totality jsme byli zatlačeni za zdi kostelů a vytěsněni z veřejného prostoru, což v mnohých z nás mohlo nevědomky přetrvávat i v době svobody jako určitá pohodlnost. Z konstatovaného jasně vyplývá, že svou existenci nyní musíme aktivněji propojovat s lidskými a občanskými právy, abychom si opět ve společnosti získávali podobný kredit, který jsme měli na konci totality. Ne nadarmo svatý Jan Pavel II. konstatoval, že právě sociální praxe a nauka církve se ukázaly být v posledních desetiletích nejučinnějším prostředkem evangelizace. Nemalou roli v těchto snahách sehrává mimo jiné také církevní školství a charitativní a sociální úsilí. Lze také hovořit o sociální lásce u těch, kdo se za svobodu náboženství i ostatní občanské svobody zasazují na ne právě snadném poli politiky.